

Samlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 90 1969

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ.

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: E. N. Tigerstedt, Örjan Lindberger

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Tideström, Gunnar Brandell

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Hällbyg. 34 c, 752 28 Uppsala

Printed in Sweden by

Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB, Uppsala 1970

ningen av musikens utveckling från »matematisk vetenskap» till »metafysisk makt» på en halv sida, och hon använder en del oprecisa uttryck som »1800-talsströmningen», vilket lämnar läsaren i ovisshet om vad hon egentligen åsyftar. Men som essayistisk introduktion till de kommande kapitlen försvarar den ändå sin plats.

De övriga bidragen, som regel tidigare publicerade i andra sammanhang, upptar ett par klassiska studier över musikens och litteraturens samspel av Calvin S. Brown och T. S. Eliot. I övrigt står den svenskspråkiga litteraturen i centrum med bidrag av Carl Fehrman om Gullberg och musiken, Bengt Höglund om Ekelöf och musiken, Ulf Lindberg om Lindgrens »instrumentallyrik», Kerstin Stjärne-Nilsson om musiken i Diktonius diktning, Ulla-Britta Lagerroth om musiken i ett drama av Axel Strindberg och Rolf Yrliid om jazz på svenska.

Som helhet bekräftar den fehrmanska antologin Schers tes att forskningen rörande samspelet mellan musik och litteratur är en angelägen och givande uppgift med framtiden för sig.

Gunilla Bergsten

Jöran Mjöberg: *Drömmen om sagatiden. II. De senaste hundra åren — idealbildning och aidealisering*. Natur och Kultur. Sthlm 1968.

I 1967 utga Jöran Mjöberg første del av sitt store verk om hvorledes Nordens forfattere og kunstnere har anvendt vår nordiske fortid som motiv i sine arbeider. Dette første bindet var et tilbakeblikk på den nordiske romantikk fra midten av 1700-tallet frem til nygøtismen (ca. 1865). Annet bind, som utkom året etter det første, fører temaet videre fra den nygøtiske vekkelse frem til vår egen tid.

I det her foreliggende bind legger Mjöberg for dagen den samme grundighet, innsikt og kunnskap som gjorde første bind til slik fengslende lesning. Hans evne til å holde oversikten over sitt veldige og såre mangeartede materiale er imponerende, og det samme gjelder hans evne til å organisere det slik at det får god sammenheng. Det er ikke noen overdrivelse å si at Mjöberg vet alt som er verd å vite om det nedslag oldtid og vikingtid fikk i nordisk kulturliv innenfor den periode han behandler. Her er alt med: litteratur og teater, musikk og billedkunst, arkitektur og møbelkunst. Alt får en bred og inngående behandling, dog blir musikken omtalt noe knappere og litt mer summarisk enn de andre künstar-

tene. Det er merkelig hva forfatteren kjenner til: selv gater i Oslo oppkalt etter gammel-nordiske guder og helter og svenske dampbåter med navn fra nordisk mytologi unngår ikke hans årvåkne blikk. En åndshistoriker som stiller slike strenge krav til fullstendighet som Mjöberg kan risikere å hope opp detaljer og facts uten at de får noen virkelig mening for leseren. Denne fare er lykkelig unngått i *Drömmen om sagatiden*. Stoffet er hele veien organisert slik at leseren ser linjen gjennom det, samtidig som den varierte belysning det får — her blir jo litterære, kunsthistoriske, historiske, arkeologiske, religionshistoriske og filologiske synsmåter trukket inn — gjør det avvekslende og spennende. Et rikholdig illustrasjonsmateriale gjør sitt til at avsnittene om billedkunsten blir særlig konkrete og levende.

Sammenlignet med første del av verket, synes jeg at det er en vinning for annet bind at forfatteren her benytter seg mer av tekst-analyse og dessuten gir enkelte betydelige forfattere en forholdsvis bred plass. Dette merkes allerede i første hovedavsnitt, »Drag ur den nordiska nyväckelsens historia,» f. eks. i den gode analysen av Voluspåmotiver i Viktor Rydbergs dikt »Baldersbålet». Dette avsnittet gir et utmerket inntrykk av den klangbunn som fantes for sagamotiver hos et dannet nordisk publikum i det 19. århundres siste decennier. Under påvirkning av realistiske og naturalistiske strömninger utenfra kom det også en reaksjon mot chauvinistisk svermeri og romantisk dyrkelse av fortiden, en reaksjon som særlig ble representert av norske diktere som Ibsen, Bjørnson og Vinje. Etter avsnittet om »Vikingaromantikens vedersakere» følger tre andre, der Mjöberg meget grundig påviser hvorledes nye arkeologiske teorier og funn i annen halvdel av 1800-årene ga billedkunsten en mer realistisk holdning til vikingminnene, samtidig som den gjorde fortiden mer levende for dikterne. Denne nye forskningsgren gjorde førhistorisk hedningetid til et brukbart sugett, noe man kan se hos Verner von Heidenstam og Johannes V. Jensen. Både Heidenstams *Folkungaträdet* og Jensens *Den lange Rejse* får bred omtale, som to verker der med hensyn til intensjon og omfang kanskje er de mest betydelige av alle dem som inspirertes av *drömmen om sagatiden*.

Etter det tyngdepunkt arkeologikapitlene utgjør følger et avsnitt om de nordiske forfattere — bl. a. Fridegård og Moberg — som har betraktet oldtid og vikingtid som en gullalder da en primitivistisk livsform ble virkeliggjort. Videre finner man et avsnitt om trellemotivet, som et uttrykk for moderne dikteres humanitet og vilje til sosiale reformer, og et

om de gammelnordiske motiver som dekke for nasjonalt svermeri og chauvinisme i vår egen tid. Her kommer norske diktere som Aukrust og Mortensson-Egnund sterkt inn i bildet. Verkets mest underholdende del heter »Pastisch, parodi, persiflage». Deretter følger et avsnitt om den betydning Vilhelm Grønbechs forelesninger og publikasjoner fikk for diktere som Martin A. Hansen, Ole Wivel och Thorkild Bjørnvig, der en fin analyse av Bjørnvigs store dikt »Sejdmændene paa Skratteskær» blir noe av et høydepunkt. Så munner bindet ut i en bred omtale av nordiske dikteres og forskeres debatt om brytningstiden mellom hendum og kristendom, spesielt med henblikk på spørsmålet om hvilken makt den nye religion klarte å vinne over nordiske sinn.

En summarisk gjennomgåelse som denne kan ikke gi noe inntrykk av den forskerglede, tankerikdom og skrivevdyktighet som preger begge bind i Mjöbergs store arbeid. Det er et verk som vil bli stående i fremtiden som en av våre viktigste kilder til forståelse av det emne det tar opp, et verk som fra først til sist overbeviser leseren om at Mjöberg har rett når han konkluderer: »Nyanserna i synen på en tusen år avlägsen forntid med starkare nordisk egenart än vår egen är förbluffande rika, vare sig de beror på ett mer direkt historiskt intresse eller de hänger samman med en vilja att tolka en modern uppfattning i förklädd form; i få kulturer har väl forntiden haft en så ideellt ny-skapande betydelse.»

Jan W. Dietrichson

Nerthus II. Nordisch-deutsche Beiträge herausgegeben von *Steffen Steffensen*. Eugen Diederichs Verlag. Düsseldorf-Köln 1969.

Rafael Koskimies: Der nordische Dekadent. Eine vergleichende Literaturstudie. Suomalainen Tiedeakatemia. Helsinki 1968.

Nerthus som nu föreligger i ett andra band, utges av »Die Wissenschaftliche Arbeitsgemeinschaft Norden-Deutschland»; dess styrelses ordförande är professor Steffen Steffensen, Köpenhamn. De flesta uppsatserna i den föreliggande volymen ägnas litterära relationer mellan tyska och nordiska författare. Det är tyvärr i regel ganska efemära ämnen som behandlas såväl i de litteraturvetenskapliga som de historiska studierna. Ett centralt ämne har visserligen Walter Baumgartens inledande, större uppsats om Kafka och Strindberg. Ämnet har tidigare behandlats framför allt av Maurice Gravier i en värdefull, komparativ studie i *Études germa-*

niques 8/1953. Baumgarten gör först en biografisk-psykologisk jämförelse av en typ som kan vara underhållande att läsa men som inte brukar ge några vetenskapliga resultat. I ett andra avsnitt ställs frågan om »Verwandschaft von Kafkas und Strindbergs Werk?» och först i det tredje och sista avsnittet redogörs för vad man vet om Kafkas beläsenhet i Strindbergs skrifter. Baumgartens uppsats hänger inte helt i luften men till stora delar är den alltför allmänt hållen i jämförelserna. Det heter om Kafka: »Sein Individualismus ist Einsamkeit, seine Skepsis heillosen Unvermögen zu glauben, seine Originalität beinahe unverständlich.» Baumgarten skattar åt en tysk »Geisteswissenschaft» som inte gör läsaren mycket klokare.

På fastare mark rör man sig i Steffen Steffensens uppsats »Stefan George und Seine Wirkung in Skandinavien». Utgångspunkt blir Johannes Jørgensens lilla presentation av George i »Samtiden» 1893 och Vilhelm Ekelunds flerfaldigt manifesterade intresse för den tyske skalden. I Sverige rönt George en helt annan uppmärksamhet än i Danmark. Ekelunds förhållande till George har blivit föremål för ett initierat studium av Carl-Henning Wijkmark i uppsatsen »Symbolistinflenser hos Vilhelm Ekelund» i *Samlaren* 1968. (Liksom ju för övrigt Reidar Ekner i *Samlaren* 1965 berättat om »Rilke, Ellen Key och Sverige».) Steffensen har inte hunnit ta del av Wijkmarks uppsats; däremot åberopar han sig helt naturligt mycket på Enar Bergmans doktorsavhandling som beträffar Bertil Malmbergs relationer till George. Malmberg intar en särställning: »Wie kein anderer Dichter in Skandinavien war Malmberg George bis zuletzt gefolgt.»

Rafael Koskimies konstaterar i en liten biografi i Nerthus över framlidne V. A. Koskenniemi att denne också var en homo politicus som ansåg att »die grossen menschlichen Geisteskräfte» under vårt århundrade bäst förverkligats i Tyskland. Koskimies hade onekligen gjort Koskenniemis minne en tjänst genom att låta sådana stortyska uttalanden sjunka i barmhärtigt glömska.

I *Samlaren* 1967 har jag förut recenserat Koskimies' skrift »Die nordische Faust». Koskimies' nya jämförande litteraturstudie »Der nordische Dekadent» är som författaren själv framhåller i förordet en parallellundersökning till den tidigare; »beide begnügen sich damit, einige moderne europäische *topoi*, die in der Literatur der nordischen Länder vorkommen, mit Hilfe einiger ausgewählter Beispiele festzustellen». Inledningen ägnas »arvet från Baudelaire», dvs. den europeiska bakgrunden, varpå det danska avsnittet behandlar Herman Bangs »Haabløse Slægter», det norska avsnittet Hans